

עיון תפילה וחסים

Tefilah & Chagim

Rabbi Jay & Ilana
Kelman

Teaching
Tefilah & Chagim

1. Structure & Meaning of the Chagim in the Jewish Calendar (May 12, 2022)
2. Maimonides' Curriculum for the Study of the Torah (May 19, 2022)
3. Differences of the 10 Commandments in Shmot & Devarim (May 26, 2022)

רבי משה איסרליש
1510-1572

רבי יוסף קארו
1488-1575

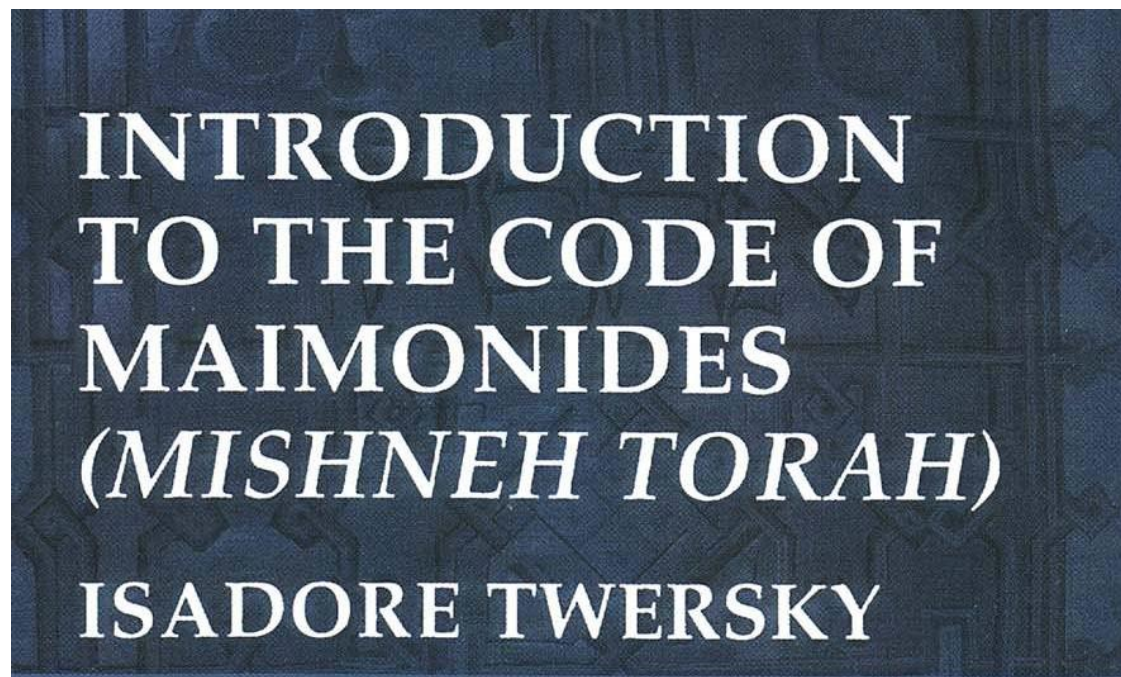
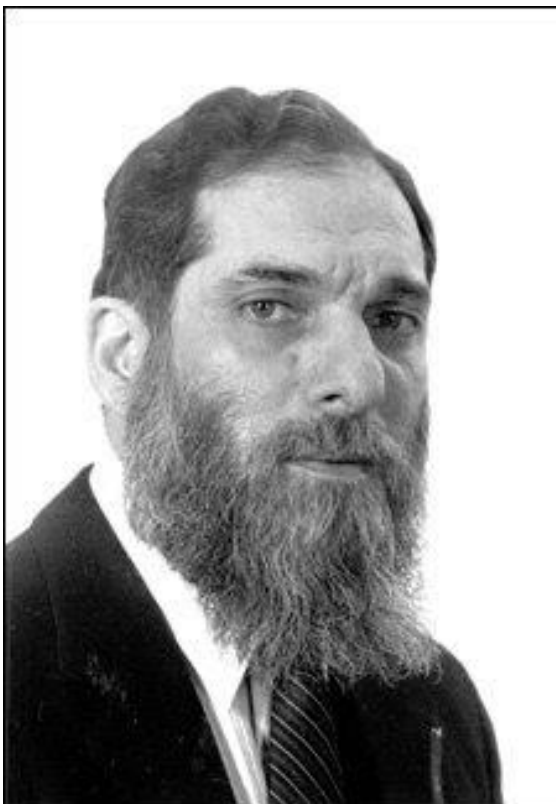

רבי משה בן מימון
1138-1204

www.tefilah.org

Beni Gesundheit

Beni.gesundheit@tefilah.org

Rabbi Yitzchok Twersky

Tolner Rebbe of Boston

= Professor Isadore Twersky

Boston, Harvard (1930-1997)

”היה בכוחה של פיסקת מפתח זו (הל' תלמוד תורה א:יא-יב) לחולל מהפכה שקטה בהיסטוריה האינטלקטואלית של עם ישראל”.

Isadore Yitzchak Twersky *Some non-halakhic aspects of the Mishneh Torah* in Alexander Altman (ed) *Jewish Medieval and Renaissance Studies*, Cambridge, MA, Harvard Univ. Press, 1967; 95-118.

לימוד תורה: מקרא, משנה, תלמוד

קידושין ל' ע"א: אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא: מאי דכתיב: "וְשִׁנְתָם לְבָנֶיךָ" (דברים ו', ז)? אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם – לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. מי יודע כמה חיי? לא צריכא - ליומי.

רש"י: ליומי - ימי השבוע.

תוספות: פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא.

ולא נהירא דאם כן אכתי הוה מצי למיפרך ימי ידע כמה חיי

וני"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש - על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא.

ורבינו תם פי' שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבלי בלול מכולם.

עבודה זרה י"ט ע"ב:
"על פלגי מים" (תהלים א', ג) - א"ר תנחום בר חנילאי:
לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד
מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרין - ביומי.

רש"י: ביומי - בי ימים מקרא ובי ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע.

תוספות: פירש בקונטרס בי ימים מקרא בי ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע.

מיהו אכתי איכא לאקשוויי מי ידע כמה חי.

לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל

ונראה **לרבינו תם** דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרין בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד.

מסכת סופרים פט"ו ה"ו: "... כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד. אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר "הון עשיר קרית עזו וכחומה נשגבה במשפיתו" (משלי י"ח, יא).

רבי משה איסרליש
1510-1572

רמ"א

וי"א שבתלמוד בבלי

שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא
אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל
(טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו).

ואין לאדם ללמוד כי אם **מקרא, משנה וגמרא**
והפוסקים הנמשכים אחריהם,
ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא,
אבל לא בלמוד **שאר חכמות** (ריב"ש סי' מ"ה
ותלמידי רשב"א)

ומ"מ מותר ללמוד באקראי **בשאר חכמות**, ובלבד
שלא יהיו ספרי מינים,
וזוהו נקרא בין החכמים **טיול בפרדס**,
ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו
בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות
(רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסו"ת)

רבי יוסף קארו
1488-1575

שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ו, סעיף ד'

חייב אדם לשלש למועד

שליש בתורה שבכתב דהיינו הארבעה ועשרים;
שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה;
שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו,
ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר
וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות
והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה,
קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה,
ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה
ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה
יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה
כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד
לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

כסף משנה (יסודי תורה פ"ד הי"ג):

"... והרמב"ם כתב מה שרצה והלואי שלא נכתב..."

בעקבות הרמב"ם, אך עם שינויים:

- "עיקר המידות" ← "עיקר המצות"
- השמטת "פרדס" כחלק של גמרא
- השמטת המושג "יתבונן בדעתו" מדברי הרמב"ם
- "כשיגדיל בחכמה" ← "... בתורה"

רבי משה בן מימון
1138-1204

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-הי"ב

וחייב לשלש את זמן למידתו:

שליש בתורה שבכתב,
ושליש בתורה שבעל פה,

ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו
ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר

ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות
והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן, מדברים שלמד מפי השמועה,

וענין זה הוא הנקרא גמרא:

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע
אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה
ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר,
ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושו בכלל תורה שבעל פה,
והענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן,

במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה
ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה
יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה
כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד
לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג:

ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין
אותו פרדס כמו שאמרו 'ארבעה נכנסו לפרדס', ואע"פ שגדולי ישראל היו
וחכמים גדולים היו - לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורין,
ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם
ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות

חגיגה י"ד ע"ב ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא...
שם ט"ו ע"ב אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש
הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו

לימוד תורה: מקרא, משנה, תלמוד

קידושין ל' ע"א: אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא: מאי דכתיב: "וְשִׁנְתָם לְבָנֶיךָ" (דברים ו', ז)? אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם – לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. מי יודע כמה חיי? לא צריכא - ליומי.

רש"י: ליומי - ימי השבוע.

תוספות: פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא. ולא נהירא דאם כן אכתי הוה מצי למיפרך ימי ידע כמה חיי ונ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש - על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא.

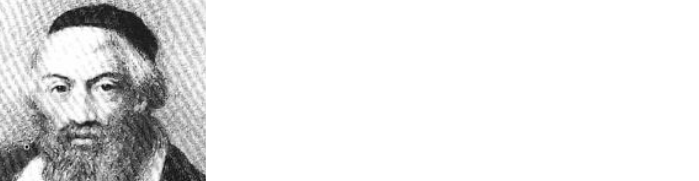
ורבינו תם פי' שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבלי בלול מכולם.

עבודה זרה י"ט ע"ב: "על פלגי מים" (תהלים א', ג) - א"ר תנחום בר חנילאי: לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרין - ביומי.

רש"י: ביומי - בי ימים מקרא ובי ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע.

תוספות: פירש בקונטרס בי ימים מקרא בי ימים משנה וכו' ולשון 'ליומי' דחקו לפרש כן. מיהו אכתי איכא לאקשוויי מי ידע כמה חי. לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל נראה לרבינו תם דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרין בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד.

מסכת סופרים פט"ו ה"ו: "... כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד. אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר "הון עשיר קרית עזא וכחומה נשגבה במשפיתו" (משלי י"ח, יא).

רמ"א
וי"א שבתלמוד בבלי שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו).

ואין לאדם ללמוד כי אם **מקרא, משנה וגמרא** והפוסקים הנמשכים אחריהם, ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא, אבל לא בלמוד **שאר חכמות** (ריב"ש סי' מ"ה ותלמידי רשב"א)
ומ"מ מותר ללמוד באקראי **בשאר חכמות**, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא בין החכמים **טיול בפרדס**, ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות (רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסו"ת)

- מאפשר לימוד "שאר החכמות" על פי דברי הרמב"ם
- התנגדות ללימוד פרדס כחלק קבוע של לימוד תורה
- מותר "באקראי" (אך לא "ספרי מינים", אשר מוזכרים בסוגייה של פרדס על אלישע בן אבויה - חגיגה ט"ו ע"ב)
- ציטוט הרמב"ם בהל' יסו"ת, אך לא מהל' ת"ת

רבי יוסף קארו
1488-1575

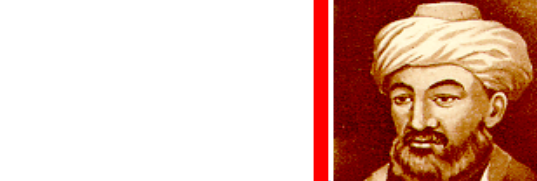
שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ו, סעיף ד'
חייב אדם לשלש לימוד שליש בתורה שבכתב ושליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

כסף משנה (יסודי תורה פ"ד הי"ג):
"... והרמב"ם כתב מה שרצה והלואי שלא נכתב..."

- בעקבות הרמב"ם, אך עם שינויים:**
- "עיקר המידות" ← "עיקר המצות"
  - השמטת "פרדס" כחלק של גמרא
  - השמטת המושג "ייתבונן בדעתו" מדברי הרמב"ם
  - "כשיגדיל בחכמה" ← "... בתורה"

רבי משה בן מימון
1138-1204

מב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-הי"ב
חייב לשלש את זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב, שליש בתורה שבעל פה, שליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר יבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן, מדברים שלמד מפי השמועה,

ענין זה הוא הנקרא גמרא:
כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה בשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר, דברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה, הענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן,

במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג:
ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותן פרדס כמו שאמרו 'ארבעה נכנסו לפרדס', ואע"פ שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו - לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורין, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות

חגיגה י"ד ע"ב ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא...
ס"ט ע"ב אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו

Kidushin 31a: A person should always divide his years into three parts, as follows:

A third for Bible,
a third for Mishna, and
a third for Talmud.

The Gemara asks: How can a person divide his life this way? Who knows the length of his life, so that he can calculate how long a third will be?

The Gemara answers: No, it is *necessary for one's days*

Rashi: of the week

Tossafot: every day

קידושין ל' ע"א: אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא:

מאי דכתיב: "וְשִׁנְתֶם לְבַנְיָדָ" (דברים ו', ז)?
אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם –
לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא
שליש במשנה שליש בתלמוד.
מי יודע כמה חיי? לא צריכא - ליומי.

רש"י: ליומי - ימי השבוע.

תוספות: פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא. ולא נהירא דאם כן אכתי הוה מצי למיפרך ימי ידע כמה חיי

וני"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש - על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא.

ורבינו תם פיי שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם.

מסכת סופרים פט"ו ה"ו: "... כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד. אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר "הון עֲשִׂיר קָרִית עָזוּ וּכְחוּמָה נִשְׁגָּבָה בְּמִשְׁכִּיתוֹ" (משלי י"ח, יא).

Maimonides Hilchot Talmud Torah 1, 11-12: One is obligated to divide his time of study into three parts. A third should be devoted to the Written Law; a third to the Oral Law; and a third should be spent thinking and conceptualizing the end of a matter from its beginnings, deducting one thing from another, comparing dicta, studying the hermeneutical principles by which the Torah is interpreted, until one knows the essence of these principles, and how one can deduce from what is permitted and what is forbidden from what one has learnt traditionally. **This is termed Talmud.**

For example, if one is an artisan who works at his trade three hours daily and devotes nine hours to the study of the Torah, he should spend three of these nine hours in the study of the Written Law, three in the study of the Oral Law, and the remaining three **on focused reasoning** in order to understand one thing from another. Matters of Tradition comprised in the Written Law, while their exposition falls within the category of the Oral Law. The subjects called **Pardes** (studies that delve into the deeper spiritual essence), are included in Talmud.

This plan applies to the period when one begins learning. But after one has **grown in wisdom** and no longer needs to learn the Written Law, or continually be occupied with the Oral Law, he should, at fixed times, read the Written Law and the traditional dicta, so as not to forget any of the rules of the Torah, and should devote all his days exclusively to the study of Talmud, according to his breadth of mind and maturity of intellect.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-הי"ב

והייב לשלש את זמן למידתו:

שליש בתורה שבכתב,

ושליש בתורה שבעל פה,

ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו

ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר

ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות

והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן, מדברים שלמד מפי השמועה,

וענין זה הוא הנקרא גמרא:

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע

אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה

ובשלש אחרות **מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר,**

ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה,

והעניינים הנקראים **פרדס** בכלל הגמרא הן,

במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל **בחכמה**

ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה

יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה

כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד

לפי רוחב שיש בלבו ויישוב דעתו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג:

וענייני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים

קוראין אותן **פרדס** כמו שאמרו 'ארבעה נכנסו לפרדס', ואע"פ שגדולי ישראל

היו וחכמים גדולים היו - לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על

בוריין, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר,

ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות

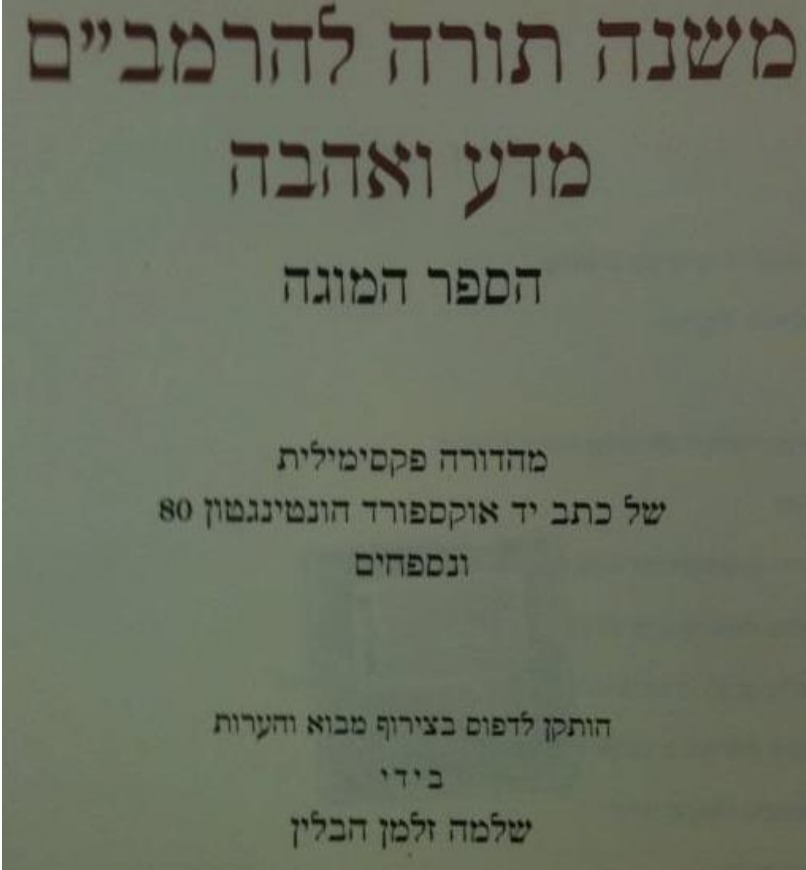
חגיגה י"ד ע"ב ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא...

שם ט"ז ע"ב אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש

הרבה **ספרי מינין** נושרין מחיקו

רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א י"א-י"ב

כן היו עסקיך בתורה ביום ובלילה והם מכלל מעשיך הטמועה איש
 מפי איש מפי מטה רבנו : עד אמתי ותיב אדם ללמוד תורה עד יום
 מותו שנ' וס' יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא
 טכח ותיב לשלש את זמנו למידתו שלש בתורה טבכתב ושלש בתורה
 שבעל פה ושלש יבין ויטכיל אחריות דבר מראה שית ויתיה דבר מדבר וידעו
 דבר לדבר וידעו פגרות שהתורה נדרשת בהן עד שדע היך הוא עיקר
 המדות והיך יותי' החסוד והמדות וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמוע
 וענין זה הוא הנקרא תלמוד : כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק
 במלאכה שלש שעות ביום ובתורה תטע חוץ התטע קודם בשלש מעה בתורה
 טבכתב ובשלש בתורה טפעל פה ובטנט מיתבונן בדיעתו להבין דבר
 אדבר ודברי קבלה בכלל תורה טבכתב הן ופירוטן בכלל תורה טבעל
 פה והענינות הנקראין פירוש בכלל התלמוד : במנה דברי אמור
 בתורה תלמוד שלשה חבל בטיגדיל בחכמה ולא יהא טריך לא ללמוד
 תורה טבכתב ולא לעסוק תמיה בתורה טבעל פה יקרא בעתם מזומנים
 תורה טבכתב ודברי הטמועה כדי שלא יטכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה
 כל זמנו לתלמוד כלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו : אשה טלמדה

והיה כרית נכדיתעלם את כרית ספר והקמית אכדיהא
 נכרית עלים ואת כרית חקים את עתק כרית רסמנת דסיע
 נגמר ספר שני בעזרת שר
 ומעין פרקים טלספי זה טטהוזמנים
 הלכות קרות שמע : הלכות תפלה
 ארבעה פרקים : חמשה עשר פרקים
 הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה : הלכות ציצית
 עשרה פרקים : שלשה פרקים
 הלכות ברכות : הלכות מילה
 אחד עשר פרקים : טשה פרקים כרית הטוק לעתה
 הונגמסרי אני גאעפ ברכו מימון טל

Maimonides (1138-1204): Rabbi, Physician and Philosopher*

Benjamin Gesundheit MD PhD¹ and Eli Hadad²

¹Unit of Bone Marrow Transplantation, Hadassah University Hospital, Jerusalem, Israel

²PhD Program, Department of Jewish Philosophy, Hebrew University, Jerusalem, Israel

Key words: Maimonides, Jewish medical ethics, rabbi, philosopher; history of Medicine

IMAJ 2005; 7:547–553

In memory of *Rabbi Dr. David Applebaum* Rabbi, Physician, Teacher and Friend, murdered together with his daughter Naavah in a terrorist attack, Jerusalem, 9 September 2003 on the eve of her wedding.

משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות
(משנה סוטה ט: ט) ואשכולות כינוי על אדם הכולל המידות הנעלות והמדעים
לסוגיהם והוא מה שאמרו אשכולות איש שהכול בו (פיהמ"ש להרמב"ם סוטה פ"ט)

In Rabbinic literature illustrious scholars are called "eshkolot" ("clusters"). Maimonides explained: because they know how to combine in their personalities "outstanding moral virtues and the various fields of science", just like the different parts of a cluster form a single unit.

(Maimonides' commentary on the Mishnah, Sotah 9:9).

נצרות מסעי הצלב

...שילך לארץ ישראל לשכון שם ולא יעמוד בשום פנים במקום השמד (איגרת השמד)

1138-1204

המרת דת כפויה לאיסלם

"בהיות לבי טרוד לעתים קרובות בפגעי הזמן ומה שגזר ה' עלינו מן הגלות והנדוד בעולם מקצה השמים ועד קצה השמים... כתבתי פירושן במסעותי בדרכים ... בהיותי על גבי האניות בים הגדול" (סוף פרה"מ)

שנה	א. כתבים רבניים	ב. פילוסופיה	ג. רפואה ומדעים
1150			
1160	פירושים לתלמוד (רובם נאבדו) 2-1161		אסטרולוגיה: "מאמר העיבור" על קידוש החודש והלוח היהודי
1168	פירוש המשניות 68-1158		
1170	ספר המצוות 1172		כתבים על מתמטיקה
1178	משנה תורה 78-1168		מינוי לרופא בחצר המלכות 1185
1187	"נגיד" = מנהיג של הקהילה היהודית במצרים פעילות ציבורית עניפה	"מילות הגיון"	כתבים רפואיים 1190-1204
1187		"מורה נבוכים" 91-1187	
1200			
1204			
	החיבור ההלכתי המקיף ביותר, זכה לפירושים רבים לאורך כל הדורות	השפעה ניכרת על מחשבת ישראל ופילוסופיה נוצרית	כתביו הרפואיים תורגמו ללטינית ושמשו ספרו לימוד בימי הביניים

אגרות ותשובות לתלמידים ותלמידות

רבי יוסף קארו
1488-1575

שולחן ערוך יורה דעה ס"י רמ"ו, סעיף ד'

חייב אדם לשלש למודו

שליש בתורה שבכתב דהיינו הארבעה ועשרים ;

שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה ;

שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו,

ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר

וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות

והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה,

קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה,

ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה

ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה

יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה

כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד

לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

Shulchan Aruch Yoreh Deah 246, 4: One is

obligated to divide their time into three parts. A third to the Written Law, that is the twenty four [books of the Tanach]; a third to the Mishna, that is, the Oral Law, and the explanations of the Written Torah are included therein; and one third in Talmud, that is understanding and conceptualizing the end of a matter from its beginnings, studying the hermeneutical principles by which the Torah is interpreted, until one knows the essence of the Mitzvot, and how that which is forbidden and permitted and the like are derived from what one has learnt traditionally.

For example, if one is an artisan who works at his trade three hours daily and devotes nine hours to the study of the Torah, he should spend three of these nine hours in the study of the Written Law, three in the study of the Oral Law, and three in deducing one rule from another.

This plan applies to the period when one begins learning. But after one **has grown in Torah** and no longer needs to learn the Written Law, or continually be occupied with the Oral Law, he should, at fixed times, read the Written Law and the traditional dicta, so as not to forget any of the laws of the Torah, and should devote all his days exclusively to the study of Talmud, according to his breadth of mind and maturity of intellect.

רבי יוסף קארו
1488-1575

שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ו, סעיף ד'

חייב אדם לשלש למודו

שליש בתורה שבכתב דהיינו הארבעה ועשרים;

שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר

וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

כסף משנה (יסודי תורה פ"ד הי"ג):

"... והרמב"ם כתב מה שרצה והלואי שלא נכתב ..."

בעקבות הרמב"ם, אך עם שינויים:

- "עיקר המידות" ⇨ "עיקר המצות"
- השמטת "פרדס" כחלק של גמרא
- השמטת המושג "יתבונן בדעתו" מדברי הרמב"ם
- "כשיגדיל בחכמה" ⇨ "... בתורה"

רבי משה בן מימון
1138-1204

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-הי"ב

וחייב לשלש את זמן למידתו:

שליש בתורה שבכתב,

ושליש בתורה שבעל פה,

ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו

ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר

ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן, מדברים שלמד מפי השמועה,

וענין זה הוא הנקרא גמרא:

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה

ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר,

ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה,

והענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן,

במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה

ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה

יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה

כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד

לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג:

ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים

קוראין אותו פרדס כמו שאמרו 'ארבעה נכנסו לפרדס', ואע"פ שגדולי ישראל

היו וחכמים גדולים היו - לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על

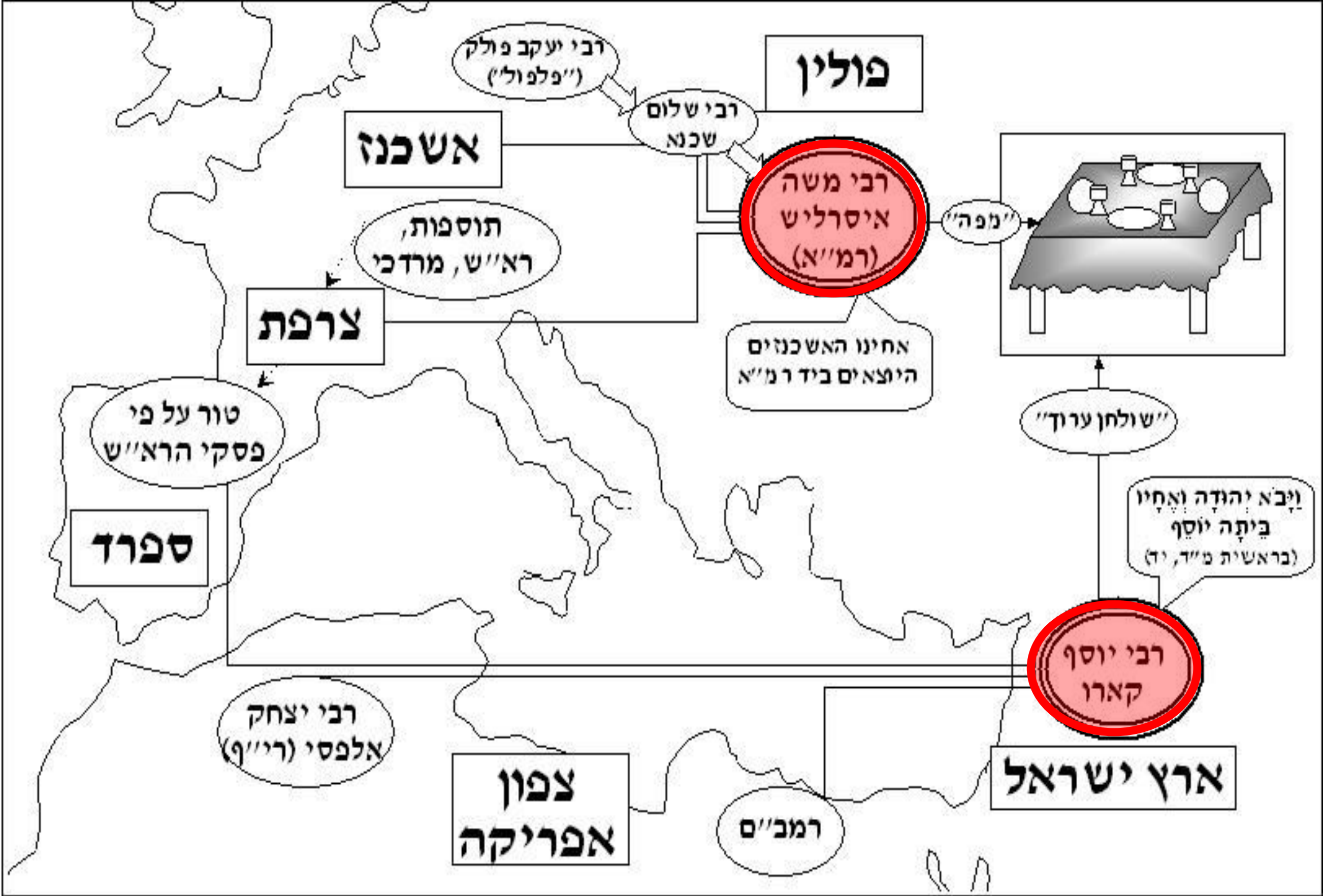
בוריין, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר,

ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות

חגיגה י"ד ע"ב ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא...

שם ט"ו ע"ב אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש

הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו

בראשית מ"ד, יד: וַיבֹא יְהוֹדָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף ...

Shulchan Aruch Yoreh Deah 246, 4/ Rama:

There are those who say that through Talmud Bavli which combines the Written Torah, the Mishna and the Talmud, one fulfills his obligations for all [of the above].

And one should not learn except the Written Torah, the Mishna and the Talmud and the commentators that go after them.

And with that, one will earn this World and the World to Come, but not with learning other fields of wisdom.

Yet, it is permitted to study other fields of wisdom in an **occasional manner** as long as it is not heretical books.

This is called by the Sages, a journey through **Pardes**, and one should not stroll in the Pardes unless he be filled with [intellectual] meat and wine, which is to know what is forbidden and what is permitted, and the commandments.

רבי משה איסרליש
1510-1572

רמ"א

וי"א שבתלמוד בבלי

שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא
אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל
(טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה סי').

ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא, משנה וגמרא
והפוסקים הנמשכים אחריהם,
ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא,
אבל לא בלמוד שאר חכמות (ריב"ש סי' מ"ה
ותלמידי רשב"א)

ומ"מ מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות,
ובלבד שלא יהיו ספרי מינים,
וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס,
ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו
בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות
(רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסו"ת)

רבי משה איסרליש
1510-1572

רמ"א

וי"א שבתלמוד בבלי

שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא
אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל
(טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו).

ואין לאדם ללמוד כי אם **מקרא**, **משנה** וגמרא
והפוסקים הנמשכים אחריהם,
ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא,
אבל לא בלמוד **שאר חכמות** (ריב"ש סי' מ"ה
ותלמידי רשב"א)

ומ"מ מותר ללמוד באקראי **בשאר חכמות**,
ובלבד שלא יהיו ספרי מינים,
וזהו נקרא בין החכמים **טיול בפרדס**,
ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו
בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות
(רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסו"ת)

רבי יוסף קארו
1488-1575

שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ו, סעיף ד'

חייב אדם לשלש למודו

שליש בתורה שבכתב והיינו הארבעה ועשרים;
שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה;
שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו,
ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר

וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות
והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה,
קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה,
ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה
ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה
יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה
כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד
לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

כסף משנה (יסודי תורה פ"ד הי"ג):

"... והרמב"ם כתב מה שרצה והלואי שלא נכתב ..."

בעקבות הרמב"ם, אך עם שינויים:

- "עיקר המידות" ⇨ "עיקר המצות"
- השמטת "פרדס" כחלק של גמרא
- השמטת המושג "יתבונן בדעתו" מדברי הרמב"ם
- "כשיגדיל בחכמה" ⇨ "... בתורה"

- מאפשר לימוד "שאר החכמות" על פי דברי הרמב"ם
- התנגדות ללימוד פרדס כחלק קבוע של לימוד תורה
- מותר "באקראי" (אך לא "ספרי מינים", אשר מוזכרים בסוגייה של פרדס על אלישע בן אבויה - חגיגה ט"ו ע"ב)
- ציטוט הרמב"ם בהל' יסו"ת, אך לא מהל' ת"ת

רבי משה איסרליש
1510-1572

דפוס קראקא, 1578 (עם הגהות הרמ"א)

ד תויב אדם לשלש למודו שליש בתורה שבכתב דהוינו
 פה ופירוש תורה שבכתב בכלל זה שליש בתלמוד דהוינו
 סיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך
 דבר וידמה דבר לדב' וידין במידות שבחורה נדרשת בהם
 עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יונא האסור והמוותר
 וכיונא בזה דברים שלמד מפי השמועה כיצד היה בעל
 אומנות ועובק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה קורא
 ג' מהם בתורה שבכתב וכו' תורה שבכתב פה וכו' ידין
 דבר מתוך דבר כמה דברים אמורים בתחלת לימודו של
 אדם אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה
 שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבכתב כה יקרא בעיתים
 מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבכתב פה כדי שלא
 ישכח דבר מדיכוי התורה
 ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד
 כלול במקרא במשכ' ותלמוד
 אדם יונא ידי מונתו בשכיל
 ככל ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא עסקה ותלמוד ובהם הנפלא
 והפוסקים סתם שנים אחרים וכו' יקנה עולם כזה ועל אהל לא
 בלמוד שאר החכמות ועל מותר ללמוד במקראי בשאר חכמות
 ובלבד שלא יהיו ספרי סיבין וכו' נקרא בין החכמים סיוול כפרדס
 ואין לאדם לסייל כפרדס רק לאחר שפלא כריסו בשאר ויין וכו'
 לידע איסור וכתר ודיכי המצות :

רבי יוסף קארו
1488-1575

דפוס וויניציאה, 1565 שכ"ה (בלי הגהות הרמ"א)

ד תויב אדם לשלש לימודו שליש בתורה
 שבכתב דהוינו הארבעה ועשרי' שליש במשנה
 דהוינו תורה שבע"פ ופירוש תורה שבכתב
 בכלל זה שליש בתלמוד דהוינו סיבין וישכיל
 אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך דבר
 וידמה דבר לדבר וידין במדות שהתור' נדרשת
 בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יונא
 האסור והמוותר וכיונא בזה דברים שלמד מפי
 השמועה כיצד היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו
 ג' שעות ביום וט' בתורה קורא ג' מהם בתורה
 שבכתב וכו' תורה שבע"פ וכו' ידין דבר מתוך
 דבר כמה דברים אמורים בתחלת לימודו של
 אדם אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד
 תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ
 יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי
 תורה שבע"פ כדי שלא ישכח דבר מדיכוי התור'
 ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב
 דעתו :

ה"ה נר המערבי

הגאון הגדול בדור מ' **משה** רועה אבן **ישראל**

ביום ג"ל למספר בני **ישראל** (דברים ל"ב, י)

גלה כבוד **מישראל** (שמואל א ד', כא)

משה היה רועה צאן **ישראל** (שמות ג', א)

צדקת ה' עשה ומשפטיו **לישראל** (תהלים קמ"ז, יט)

הרביץ תורה **בישראל**

והעמיד תלמידים לרבבות אלפי **ישראל** (דברים ל"ג, יז)

וממשה ועד **משה** לא קם **כמשה בישראל**

וזאת תורת החטאת ותורת העולה (=ספרי הרמ"א)

אשר שם **משה** לפני בני **ישראל** (דברים ד', מד)

שנת של"ב לפ"ק

אשר זיו "רבי משה איסרליש [הרמ"א]", ניו יורק, הוצאת ישיבה אוניברסיטה, תשל"ב

לימוד תורה: מקרא, משנה, תלמוד

קידושין ל' ע"א: אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא: מאי דכתיב: "וְשִׁנְתֶם לְבַנְיָדָ" (דברים ו', ז)? אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם – לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. מי יודע כמה חיי? לא צריכא - ליומי.

רש"י: ליומי - ימי השבוע.

תוספות: פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא.

ולא נהירא דאם כן אכתי הוה מצי למיפרך 'מי ידע כמה חיי' וני"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש - על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא.

ורבינו תם פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבלי בלול מכולם.

עבודה זרה י"ט ע"ב: "על פלגי מים" (תהלים א', ג) - א"ר תנחום בר חנילאי: לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרינן - ביומי.

רש"י: ביומי - בי ימים מקרא ובי ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע.

תוספות: פירש בקונטרס בי ימים מקרא בי ימים משנה וכו' ימים תלמוד ולשון 'ליומי' דחקו לפרש כן.

מיהו אכתי איכא לאקשוויי מי ידע כמה חי. לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל

ונראה **לרבינו תם** דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרינן בסנהדרין (כ"ד ע"א) 'בבלי' - בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד.

מסכת סופרים פט"ו ה"ו: "... כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד. אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר "הון עשיר קרית עזא וכחומה נשגבה במשפיתו" (משלי י"ח, יא).

רבי משה איסרליש
1510-1572

רמ"א
וי"א שבתלמוד בבלי שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו).

ואין לאדם ללמוד כי אם **מקרא, משנה וגמרא** והפוסקים הנמשכים אחריהם, ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא, אבל לא בלמוד **שאר חכמות** (ריב"ש סי' מ"ה ותלמידי רשב"א)
ומ"מ מותר ללמוד באקראי **בשאר חכמות**, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא בין החכמים **טיול בפרדס**, ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות (רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסו"ת)

- מאפשר לימוד "שאר החכמות" על פי דברי הרמב"ם
- התנגדות ללימוד פרדס כחלק קבוע של לימוד תורה
- מותר "באקראי" (אך לא "ספרי מינים", אשר מוזכרים בסוגייה של פרדס על אלישע בן אבויה - חגיגה ט"ו ע"ב)
- ציטוט הרמב"ם בהל' יסו"ת, אך לא מהל' ת"ת

רבי יוסף קארו
1488-1575

שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ו, סעיף ד'
חייב אדם לשלש לימוד שליש בתורה שבכתב והיינו הארבעה ועשרים; שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר.

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

כסף משנה (יסודי תורה פ"ד הי"ג):
"... והרמב"ם כתב מה שרצה והלואי שלא נכתב..."

- בעקבות הרמב"ם, אך עם שינויים:**
- "עיקר המידות" ← "עיקר המצות"
  - השמטת "פרדס" כחלק של גמרא
  - השמטת המושג "יתבונן בדעתו" מדברי הרמב"ם
  - "כשיגדיל בחכמה" ← "... בתורה"

רבי משה בן מימון
1138-1204

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-הי"ב

וחייב לשלש את זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל פה, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן, מדברים שלמד מפי השמועה, **וענין זה הוא הנקרא גמרא:**

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר, ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושו בכלל תורה שבעל פה, והענינים הנקראים **פרדס** בכלל הגמרא הן, במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד **לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.**

רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג:
ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו **פרדס** כמו שאמרו 'ארבעה נכנסו לפרדס', ואע"פ שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו - לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורין, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות

חגיגה י"ד ע"ב ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא... שם ט"ו ע"ב אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו

עיון תפילה וחסים

Tefilah & Chagim

Rabbi Jay & Ilana
Kelman

Teaching
Tefilah & Chagim

1. Structure & Meaning of the Chagim in the Jewish Calendar (May 12, 2022)
2. Maimonides' Curriculum for the Study of the Torah (May 19, 2022)
3. Differences of the 10 Commandments in Shmot & Devarim (May 26, 2022)

רבי משה איסרליש
1510-1572

רבי יוסף קארו
1488-1575

רבי משה בן מימון
1138-1204

www.tefilah.org

Beni Gesundheit

Beni.gesundheit@tefilah.org

סיכום

ברכות התורה והמקורות שאחריהן, שיטת הרמב"ם

- בחירת המקורות אחרי ברכת התורה –
על פי מאמר חז"ל "לעולם ישלש אדם..."
- שיטת הרמב"ם על ברכות התורה – מהפכה תרבותית
- לימוד פרדס על פי הרמב"ם ↔ מחלוקת עם רבי
יוסף קארו, פשרה של הרמ"א

Isadore Yitzchak Twersky *Some non-halakhic aspects of the Mishneh Torah* in
Alexander Altman (ed) *Jewish Medieval and Renaissance Studies*, Cambridge, MA,
Harvard Univ. Press, 1967; 95-118.